

Vážené členky a členové Akademického sněmu, vážení hosté, dámy a pánové,

byl bych rád, kdybych se mohl ve svém dnešním vystoupení konečně věnovat jen vědě, našim úspěchům a vědeckým problémům, ale situace v oblasti vědy a výzkumu v České republice mi to bohužel nedovoluje. První část svého vystoupení proto musím znovu věnovat negativním dopadům stávající metodiky hodnocení výsledků výzkumu, vývoje a inovací na spolupráci a vztahy mezi klíčovými aktéry v oblasti vědy a výzkumu v České republice. Ve druhé části svého projevu se zaměřím na zprávu o činnosti Akademické rady od posledního sněmovního jednání a na informaci o některých významných výsledcích naší výzkumné práce. Závěrečné krátké zamyšlení chci věnovat důležitým otázkám budoucího směřování Akademie věd České republiky, a to v návaznosti na výsledky hodnocení výzkumné činnosti našich pracovišť za období let 2005-2009.

Dámy a pánové, již delší dobu se v této zemi vedou kritické diskuse a spory o metodiku hodnocení a její použití na rozdělení institucionální podpory, tzv. kafemlejnku. Jeho odpůrci vždy poukazovali na principiální vady a nejnověji nacházejí autoritativní potvrzení a oporu ve zprávě Mezinárodního auditu výzkumu, vývoje a inovací v České republice. Zpráva kritizuje zejména skutečnost, že stávající hodnocení výzkumu se omezuje na kvantitativní měření vědeckých výstupů bez jejich kvalitativního vyhodnocování, a zdůrazňuje, že podobný systém neexistuje v žádné vědecky vyspělé zemi. Upozorňuje na vážná nebezpečí, která současná metodika hodnocení pro český systém výzkumu znamená, a rozhodně doporučuje, aby se přestala používat a aby byla nahrazena informovaným peer-review bez mechanických vazeb na rozdělování peněz. V protikladu s tím však v poslední době opět sílí hlasy, že kafemlejnku je třeba zachovat, protože to vyžaduje zákon, protože nic lepšího nemáme a špatný systém je lepší než žádný. Upřímně řečeno, slyším-li takovéto argumenty některých zastánců kafemlejnku, mám pocit, že jsem konfrontován s další verzí aristotelského „*horror vacui*“, tedy jakéhosi děsu z prázdnoty - v tomto případě až panické obavy o existenci vědy v ČR bez kafemlejnku. Již delší dobu si proto kladu otázku, co vlastně čeští vědci v některých institucích dělali a produkovali před zavedením tohoto „spásonosného“ instrumentu? A co dělali odpovědní činitelé těchto institucí, že bez bodů kafemlejnku nedokázali stimulovat své podřízené k větší vědecké aktivitě?

Je všeobecně známo, že patřím k zásadním odpůrcům kafemlejnku. Toto mé stanovisko je založeno na řadě argumentů, které jsem opakovaně a na různých fórech předkládal a jež nikdy nebyly relevantním způsobem zpochybněny. Navíc - pro ty, kteří to snad nevědí, nebo to spíše vědět nechtějí - bych rád velmi jasně a nahlas zopakoval, že kafemlejnku se stal nástrojem, který posloužil na jaře 2009 k legitimizaci svévolného, nezdůvodněného a společensky naprosto nezodpovědného pokusu o faktickou likvidaci značné části pracovišť Akademie věd. I proto mě velmi překvapuje vehemence, s jakou ještě dnes někteří funkcionáři vysokých škol tento nástroj obhajují. V podtextu vystoupení zaměřených na podporu kafemlejnku, např. nedávného stanoviska děkanů přírodovědných fakult předních českých univerzit, zaznívá opakovaně názor o rostoucím vědeckém výkonu těch vysokých škol, které bodový systém metodiky berou vážně, oproti údajně nevykonné Akademii věd, která nad kafemlejnku ohrnuje nos. Tento názor však neobstojí při podrobnějším pohledu na data, ze kterých se nakonec vytvářejí výstupy kafemlejnku. Pokud bychom totiž připustili, že body za články v impaktovaných časopisech odrážejí kvalitu článků, pak

z následujícího snímku je patrné, že to, co na vysokých školách roste rychleji než v Akademii věd, je celkový počet výsledků, nikoliv jejich kvalita. Celkový počet výsledků přitom souvisí se změnami v počtech výzkumných pracovníků. V souladu s vědní politikou Akademie věd ambicí jejich pracovišť rozhodně není a nemůže být produkce nenáročných výstupů přinášejících body do kafemlejnků – měřítkem vědeckého výkonu je a musí i nadále zůstat pouze kvalita a přínos výsledků a efektivita vědecké práce.

Pokud v úvahách o deformačních vlivech kafemlejnků přejdu k oblasti rozdělování institucionální podpory mezi poskytovatele, musím znovu připomenout jednu zcela zásadní skutečnost, a to, že trojčlenkou kafemlejnků rozdělované institucionální prostředky výrazně znevýhodňují všechny veřejné výzkumné instituce, tedy jak ty z Akademie věd, tak i ty zřizované z potřeb příslušných resortů, ve srovnání s vysokými školami. Účelem institucionální podpory je zajistit chod instituce, nikoli formou prémie „odměňovat“ výsledky bez ohledu na to, z jakých zdrojů vznikly. Producenty vědeckých výsledků vstupujících do kafemlejnků jsou na vysokých školách kromě výzkumných pracovníků podporovaných z institucionálních prostředků na výzkum a vývoj také pracovníci, kteří mají povinnost část svých pedagogických úvazků věnovat vědě, a samozřejmě i armáda doktorandů, jejichž práce rovněž nevychází z institucionální podpory generované kafemlejnem. To znamená, že značná část nákladů na produkci výsledků na vysokých školách je kryta z jiných veřejných zdrojů, než jsou institucionální výdaje na VaVal. Takové zdroje ale nemají veřejné výzkumné instituce k dispozici. Už vícekrát jsme to doložili ve svých oficiálních stanoviscích – naposledy letos v březnu v RVVI při projednávání rozpočtu na rok 2013. Je tedy zjevné, že analýza a dořešení tohoto závažného systémového problému založeného na rozdílném způsobu financování různých institucí musí předcházet jakékoliv variantě návrhu rozpočtu, zejména té, která by se chtěla odkazovat na kafemlejnky. Obrátil jsem se proto v této věci naléhavým dopisem na předsednictvo RVVI v čele s panem premiérem Petrem Nečasem s očekáváním adekvátní a věcné reakce.

Chtěl bych v této souvislosti zdůraznit, že nezpochybňuji skutečnost celkového podfinancování vysokého školství v České republice. Jsme stejně jako představitelé vysokých škol velmi znepokojeni tím, že navržený střednědobý rozpočtový výhled počítá s dramatickým omezením prostředků na výuku na vysokých školách v nejbližších letech, a jsme připraveni vysoké školy plně podpořit v oprávněném požadavku najít systémové řešení této situace. V žádném případě však nemůžeme souhlasit s pokusy kompenzovat očekávaný výpadek prostředků pro výuku na úkor prostředků na výzkum a vývoj nekorektním uplatňováním kafemlejnků, které neřeší problém, ale ohrožují celý systém výzkumu a vývoje v ČR. Následující graf ilustruje vývoj institucionálních výdajů státního rozpočtu pro Akademii věd a vysoké školy v letech 2005-2012. Předpokládám, že není nutné ho dále komentovat, čísla hovoří sama za sebe.

V každém sporu o pravdu však nejde jen o to, kdo vyhraje, ale co vlastně vyhraje. Zde musím bohužel konstatovat, že předmět sporu - věda a vzdělávání v této zemi - se až příliš často vytrácí z centra našeho zájmu. Je rovněž docela deprimující, když na jedné straně slyšíme výroky odpovědných lidí o tom, že alarmující závěry a doporučení mezinárodního auditu je třeba brát velmi vážně, na druhé straně ale titíž

lidé z nejasných důvodů bagatelizují zhoubný dopad kafemlejnků na stávající postavení a perspektivy české vědy a vzdělanosti.

Kam je tedy směřována česká věda na základě kafemlejnků? Následující graf ukazuje procentuální rozložení bodů (a na základě toho přidělených peněz) dosažených všemi výzkumnými organizacemi v ČR podle Metodiky 2007 ve srovnání s „vylepšenou“ Metodikou 2011. Graf zřetelně ilustruje přesouvání důrazu na „měkké“ výsledky, které nejsou podrobeny náročné kontrole kvality a smysluplnosti, a to jak v oblasti základního výzkumu (neimpaktované J-ost vůči impaktovaným J-imp), tak v oblasti aplikovaného výzkumu (nárůst prototypů, užitečných vzorů, software či metodik oproti ověřeným technologiím či patentům). Je toto opravdu cíl, který vláda sledovala svou Reformou systému výzkumu, vývoje a inovací z roku 2008? Jsem přesvědčen o tom, že případné krátkodobé finanční zisky „vítězů“ budou zapláceny následující prohrou všech aktérů českého systému VaV, a tedy i celé společnosti.

Aplikací kafemlejnků tudíž dochází k vytváření tlaku na změnu chování výzkumné obce směrem k vykazování jakýchkoliv výsledků vedoucích k zisku bodů, nikoliv ke zvýšení kvality výzkumu. Navíc naprosto přirozená a po řadu let systematicky budovaná spolupráce ústavů Akademie věd a vysokých škol, jejímž dokladem je mj. více než 50 společných pracovišť, je každoročně zastiňována soupeřením o finanční zdroje v řádu několika málo procent státních výdajů na VaV.

Navzdory tomu a přes často zcela absurdní názory hájící užitečnost kafemlejnků, mohou říci, že máme určité pochopení pro ty vysoké školy a fakulty, pro něž je kafemlejnek přínosem ve srovnání se stavem před jeho zavedením. Slyšel jsem zejména od kolegů z přírodovědných fakult, že vnitřní aplikace kafemlejnků na jejich školách je pro ně přijatelnější než neprůhledný systém rozdělování financí. Ministerstvo školství, na rozdíl od Akademie věd, neprovádí žádné vnitřní hodnocení a podle zákona by tedy mělo rozdělovat institucionální prostředky na výzkum podle vládou schválené metodiky. A pokud se s tímto přístupem ztotožní celá akademická komunita na vysokých školách – a teď nemyslím jen na přírodovědné a fyzikální obory, jimž je kafemlejnek patrně nejbližší – je samozřejmě výlučně věcí vysokých škol, do jaké míry použijí kafemlejnek pro rozdělování prostředků mezi své složky.

Dámy a pánové, mottem závěru první části mého vystoupení by mohl být Kierkegaardův výrok, že kdo se ožení s duchem doby, bývá brzy vdovcem. Nemohu totiž nepozorovat, že zejména v několika posledních letech jsme svědky situace, kdy jsou věda a vzdělanost v této zemi nuceny do zdánlivě výhodné partie, do jakéhosi sňatku z rozumu s podnikatelskou sférou reprezentovanou zejména tzv. rychloobrátkovým byznysem, přičemž hlavním dohazovačem je zde politicko-administrativní aparát. Otázkou zůstává, co si kdo od tohoto sňatku vlastně slibuje?

Jak už to tak bývá, každý něco jiného. Byrokracie vyžaduje tzv. „tvrdá“ data, kterými lze snadno manipulovat a dokazovat, zda vědci a univerzitní učitelé odvádějí za peníze daňových poplatníků dostatečně „společensky užitečnou“ práci. Podnikatelé pak zřejmě růst závislé akademické pracovní síly, kterou lze libovolně najímat a propouštět podle diktátu rychlých a krátkodobých výdělků. Co může případně čekat akademický svět, nastiňují v závěrečné kapitole knihy *„The American Faculty: The Restructuring of Academic Work and Careers“* její autoři Jack Schuster a Martin Finkelstein, a to na základě údajů o vývoji pracovních vztahů v americkém

akademickém prostředí za posledních 30 let. V jejich konceptu akademické budoucnosti nacházíme místo výzkumných oborů „klientské služby“ jakožto organizující princip „vzdělávacího výkonu“ – rozuměj výuky, dále pak korporatizaci akademického života, v níž pedagogové a vědci slouží jen jako manažersky řízení profesionálové, revizi společenské smlouvy mezi pedagogickým sborem a vzdělávací institucí, v níž ubývá vzájemné loajality a roste přehlížení akademických záležitostí, podporu systému akademických hvězd stojících na ramenou masy nového akademického proletariátu, nebo třeba slábnoucí ochranu akademických svobod.

Tento koncept se v současné době stává vážnou hrozbou akademickým hodnotám na obou stranách Atlantiku. Tamní vývoj je varováním i pro evropské a tedy i české univerzity, pro Akademii věd a celý systém vědy a vzdělávání v naší zemi. Současná doba není nikterak příznivá pro osvobození vědy a výuky od mnohdy velmi zjednodušených manažerských schémat. Ale kdo jiný, když ne Akademie věd a vysoké školy, by se měl postavit snahám podřídit vědu a vzdělanost v této zemi výhradně zájmům podnikatelské sféry? To však vyžaduje silnější a daleko lépe koordinovaný odpor ze strany akademické obce, než jaký jsme dosud zaznamenali.

Právě z těchto důvodů bude vedení Akademie věd rozhodně a vytrvale prosazovat systémovou nápravu současné situace. Je třeba konečně dosáhnout stavu, kdy v oblasti vědy a vzdělanosti budou stanoviska odborné veřejnosti respektována jako východiska pro rozhodování politické sféry. Naše úsilí o prosazování akademických hodnot v rámci veřejných politik České republiky není totiž jen starostí vědců a pedagogů, ale i občanů, kteří si uvědomují, že kvalita vzdělání a výzkumu je tou oblastí, v níž se do značné míry rozhoduje o kvalitě života budoucích generací občanů České republiky. Se vši vážností tvrdím, že Akademie věd má zájem na pevném postavení vysokých škol ve vzdělávání a vědě, Akademie věd je zainteresována na vyváženém propojení vzdělávání a výzkumu. Jsem přesvědčen, že hodnoty, které nás spojují - badatelská excelence a podpora vzdělanosti, kritického a tvůrčího myšlení, autonomie a svobody intelektuálních diskusí - stojí za to, abychom překonávali občasně neshody, které jsou často pouze důsledkem nedomyšlené realizace vládních reforem. Jsem přesvědčen, že partnerství a spolupráce se všemi relevantními institucemi v oblasti vědy a výzkumu, včetně vysokých škol, je žádoucí dále prohlubovat a ve všech zásadních otázkách a koncepčních záležitostech postupovat pokud možno na základě vzájemné dohody a jednotně.

Zpráva o činnosti Akademické rady

Vážené členky a členové Akademického sněmu, vážení hosté, dámy a pánové, nyní bych rád krátce okomentoval zprávu o činnosti Akademické rady. Podrobnější výkaz o všech záležitostech, jimiž se Akademická rada zabývala od prosince 2011, jste dostali v písemných podkladech, proto se zde mohu omezit jen na shrnutí toho nejpodstatnějšího a nejaktuálnějšího.

V souvislosti s ukončením procesu hodnocení výzkumné činnosti našich pracovišť za léta 2005-2009 jsme hodně času věnovali diskusím o dalším směřování Akademie věd. Jak jsem již předeslal, podrobněji se budu tímto tématem zabývat v závěrečné části svého vystoupení. Na tomto místě bych rád poděkoval těm členům Akademické

rady a Vědecké rady, kteří do diskuse o strategii dalšího rozvoje Akademie věd aktivně přispěli.

V uplynulých měsících jsme velkou pozornost věnovali i přípravě návrhu výdajů státního rozpočtu České republiky na výzkum, vývoj a inovace na rok 2013 s výhledem na léta 2014 a 2015. Jednání zástupců RVVI a Akademie věd o rozpočtu proběhlo 14. března tohoto roku na základě Mandátu většinově schváleného na 270. zasedání Rady - podotýkám, že členové Rady z Akademie věd, ale i někteří další - hlasovali proti tomuto Mandátu. Zmíněný Mandát totiž znamenal výpočet rozdělení výdajů na rozvoj výzkumných organizací podle schématu „80 % podle poměrů ve střednědobém výhledu + 20 % podle poměrů bodových výsledků Hodnocení 2011“, tedy opět podle nepřijatelného kafemlejnku. Tato varianta znamenala pro Akademii věd pokles o 72 mil. Kč v roce 2013 oproti vládou schválenému střednědobému výhledu. Proto jsem již při projednávání Mandátu vyjádřil svůj zásadní nesouhlas s uvedeným využitím výsledků Metodiky 2011 pro rozdělení institucionální podpory s poukazem zejména na diskriminační aspekty metodiky vůči veřejným výzkumným institucím, tedy s argumenty zmíněnými v první části mého dnešního projevu. Písemně jsem pak formuloval svůj nesouhlas v dodatku k zápisu ze zmíněného jednání o rozpočtu a dále v ústním apelu na 271. zasedání Rady dne 30. března 2012. Další jednání o rozpočtu budou v RVVI probíhat v nejbližších týdnech a já i moji kolegové budeme usilovat o to, aby byla vládě předložena korektní varianta návrhu výdajů státního rozpočtu, která nebude poškozovat Akademii věd, ale ani jiné instituce.

A nyní již k dalším aktivitám Akademické rady v uplynulém období.

Kolegové z Akademické rady se účastnili prací na technické novele zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků. Zdá se, že novela by mohla přinést několik pozitivních změn, nicméně o výsledku si Vás dovoluji informovat až na podzimním zasedání Akademického sněmu. Termín předložení vládě byl stanoven na červen 2012.

Akademie věd se intenzivně zapojila i do přípravy Národních priorit orientovaného výzkumu, vývoje a inovací. Vývoj v této oblasti pečlivě sledujeme a prostřednictvím pověřených zástupců se aktivně účastníme všech jednání a diskusí s cílem dosáhnout toho, aby konečná podoba dokumentu byla v souladu se zájmy Akademie věd. K národním prioritám VaVal bude samozřejmě přihlédnuto při formulování strategie dalšího rozvoje Akademie věd.

V souvislosti s přípravou a projednáváním vládních dokumentů si neodpustím kritický komentář k přípravě materiálu „Mechanismus implementace Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti ČR pro období 2012 až 2020“ v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu. Návrh dokumentu nebyl před předložením vládě ČR konzultován ani s Radou pro výzkum, vývoj a inovace, ani s hlavními aktéry vědy a výzkumu - s Akademií věd, vysokými školami či představiteli dalších výzkumných organizací. Považuji za nepřijatelné, aby při přípravě dokumentu tohoto významu byly marginalizovány klíčové instituce výzkumu a vývoje v ČR, kterých se má týkat řada navrhovaných zásadních změn a které mají navrhovaná opatření realizovat. V předložené podobě tak tento materiál představuje v části týkající se oblasti

výzkumu, vývoje a inovací pro konkurenceschopnost ČR spíše zásadní ohrožení než dobrou příležitost.

Pokud jde o evropskou agendu Akademické rady, považuji za důležité připomenout, že během tohoto měsíce by měl být vládě předložen návrh aktualizace Národního programu reform, určujícího hlavní směry rozvoje ČR a její příspěvek k dosahování cílů, stanovených Strategií Evropa 2020. Pro Akademii věd je důležitý závazek, že veřejné výdaje na vědu a výzkum, včetně zdrojů EU, dosáhnou v roce 2020 úrovně 1 % HDP. Na základě zkušeností s probíhajícími operačními programy se Akademie věd intenzivně zapojila i do přípravy příštího programového a finančního období EU 2014-2020. Promyšlené využití budoucích strukturálních fondů je jednou z mála cest ke zlepšení stávající situace ve financování české vědy. Snahou Akademie věd je, aby bylo možné tyto zdroje využít pro podporu provozu nově vybudovaných výzkumných kapacit, k rozvoji lidských zdrojů ve vědě a výzkumu a pro obměnu experimentální výzkumné základny v ČR, zejména pak ke korekci vznikajících strukturálních deficitů VaV v Praze. Ve specifickém případě Prahy, která vzhledem k úrovni HDP podléhá jiným mechanismům podpory než zbytek ČR, Akademie věd spolu s rektory příslušných vysokých škol požádala primátora hlavního města Prahy Bohuslava Svobodu o co nejtěsnější spolupráci s Ministerstvem školství s cílem nalézt optimální způsob podpory vědy a vzdělávání.

Za významnou událost uplynulého období považuji také podepsání Memoranda o vzájemné podpoře a spolupráci mezi Poslaneckou sněmovnou PČR a Akademií věd ČR. Mám za to, že pro obě strany jde o důležitou dohodu - aktivity z ní vyplývající by měly sloužit ke vzájemnému obohacení jak vědců, tak i politiků. Jsem přesvědčen o tom, že právě oblast vědy a vzdělávání může výrazně ovlivňovat úspěšnost reformních procesů, a to prostřednictvím jak vlastního badatelského a vzdělávacího potenciálu, tak i expertní činnosti zaměřené k veřejným politikám České republiky. Existuje řada témat, kde Akademie věd může politikům expertně pomoci - od společenskovedních a ekonomických témat až po otázky ekologie a energetiky.

Tolik stručně k naší práci v uplynulém období, za kterou bych chtěl ještě jednou poděkovat všem, kteří se na ní aktivně podíleli.

Výsledky výzkumné činnosti

Vážené kolegyně a kolegové, dříve než přistoupím k vlastním aktivitám Akademie věd, rád bych využil této příležitosti a doporučil všem autorům, aby publikační výsledky vzniklé na pracovištích Akademie věd přednostně nabídli ke zveřejnění Středisku společných činností – Nakladatelství Academia, které v několika uplynulých letech dosáhlo vynikající úrovně. Tímto způsobem lze výrazně prezentovat výsledky práce jednotlivých badatelů a ústavů i celé Akademie věd.

Nyní tedy k samotným výsledkům naší výzkumné práce. Přehled některých z nich máte na obrazovce před sebou - já zmíním v této souvislosti jen jeden subjektivně vybraný výsledek za každou vědní oblast.

Oblast věd o neživé přírodě

Pozoruhodný výsledek získali pracovníci Fyzikálního ústavu ve spolupráci s Ústavem jaderné fyziky a Ústavem organické chemie a biochemie. Nejdříve teoretickým modelováním předpověděli možnost luminiscence nanodiamantových částic, experimentálně pak jev demonstrovali a podrobně popsali. Stabilní fotoluminiscence nanodiamantových částic a jejich vysoká biokompatibilita je činí atraktivní alternativou k molekulárním barvivům pro biomedicínské aplikace, jako jsou kontrola cíleného transportu léčiv nebo zjišťování vazebných/nevazebných interakcí v buňkách.

Oblast věd o živé přírodě a chemických věd

Pracovníci Mikrobiologického ústavu ve spolupráci s Universitou Palackého v Olomouci připravili nové antiangiogenní deriváty silybinu, což je přírodní látka izolovaná ze semen bodláku ostropestřec mariánský. Antiangiogenní látky mohou být využity v terapii nádorů tak, že zabrání vývoji cévního zásobení tumorů, a tím se buď zamezí proliferaci a šíření nádoru, nebo dojde i k jeho degradaci, kvůli nedostatku živin a kyslíku.

Oblast humanitních a společenských věd

Ústav pro českou literaturu zveřejnil formou internetového portálu Digitalizovanou retrospektivní bibliografii české literatury 1775-1945, která obsahuje téměř 2 miliony záznamů o článcích a literárních textech z oblasti české a světové literatury a příbuzných disciplín a prezentuje tento největší soubor dat svého druhu v České republice v unikátním databázovém prostředí umožňujícím sofistikované způsoby vyhledávání a zpracování dat.

Z dalších událostí, k nimž došlo v krátkém období od minulého zasedání Akademického sněmu ve vědeckém životě naší Akademie, chci připomenout alespoň ty nejvýznamnější.

Fellowship J. E. Purkyně, který se uděluje perspektivním vědeckým pracovníkům přicházejícím ze zahraničí, byl udělen Janu Honolkovi na návrh Fyzikálního ústavu. Blahopřeji k tomuto úspěchu.

Za významné úspěchy a mimořádný přínos v oblasti fotoniky obdržel Jiří Homola z Ústavu fotoniky a elektroniky nejvyšší ocenění Mezinárodní společnosti pro optiku a fotoniku. Srdečně gratuluji.

V únoru nás navždy opustil vážený kolega a popularizátor astronautiky, dlouholetý pracovník Akademie věd Antonín Vítek. U české veřejnosti byl oblíbeným autorem mnoha publikací a přednášek o kosmickém výzkumu. Budeme vzpomínat.

Strategie rozvoje Akademie věd ČR pro období 2014 – 2020

Vážené kolegyně a kolegové, vážení hosté, závěr svého vystoupení bych rád věnoval krátkému zamyšlení nad budoucím směřováním Akademie věd. Na základě výsledků komplexního hodnocení výzkumné a odborné činnosti našich pracovišť Akademická rada ve spolupráci s Vědeckou radou zahájily práci na Strategii rozvoje AV ČR pro období 2014-2020.

Dříve než přistoupím k samotnému návrhu Strategie, rád bych pronesl alespoň několik vět k širšímu kontextu její přípravy. V posledních letech jsme bohužel opakovaně svědky zpochybňování role neuniverzitního výzkumu v České republice a na pracovištích Akademie věd. Na tomto místě snad nemusím připomínat, že neuniverzitní výzkum je nedílnou součástí dlouhým vývojem daného schématu organizace vědy a výzkumu v této zemi. Ústavy Akademie věd mají ve srovnání s univerzitami nezbytné předpoklady a současně i povinnost orientovat se především na řešení vysoce specializovaných či rozsáhlých interdisciplinárních projektů, které vyžadují dlouhodobé soustředění kapacit a nákladnou infrastrukturu. Přitom jsou samozřejmě úzce propojeny se vzdělávacím procesem.

Právě proto, že Akademie věd má jedinečnou roli ve výzkumném a vzdělávacím prostoru České republiky, je třeba přemýšlet o tom, jak co nejlépe organizovat soustavu našich pracovišť tak, aby **Akademie věd byla i nadále dynamickou a aktivní institucí, která reflektuje a spoluutváří život ve všech jeho souvislostech a proměnách, vytváří spolehlivé institucionální zázemí pro další generace badatelů v této zemi a nese svůj díl odpovědnosti za kvalitu života budoucích generací občanů České republiky.** Takto formulovanou rozvojovou vizi lze uskutečnit posílením koncentrace výzkumných kapacit Akademie věd ve vybraných strategických směrech výzkumu, a to napříč širokým spektrem jednotlivých vědních oborů tak, aby byla i do budoucna uchována struktura Akademie věd jako kompaktního celku s koherentním vědeckým programem a náročnými standardy hodnocení.

Nyní tedy k systémovým aspektům přípravy Strategie. Z hlediska rozvoje vědy samotné je zřejmé, že trvale dochází ke stírání hranic mezi tradičními kategoriemi vědecké práce, zvláště mezi výzkumem základním a aplikovaným. Prudký rozmach nových vědních disciplín a technologií si rovněž vynucuje komplexnější přístup k vědecké práci. Z hlediska společenského vývoje je zřejmé, že dochází k dynamizaci proměn ve společnosti. Fenomén globalizace a s ní související internacionalizace světové ekonomiky se promítá ve stále větší míře i do oblasti vědy a výzkumu. Vztah vědy, vzdělání a nových technologií se stává jedním z hlavních pilířů, na kterých stojí konkurenceschopná společnost a její udržitelný rozvoj.

Tato situace generuje celé spektrum výzev, před nimiž stojí Česká republika, které je nutno reflektovat a prakticky se s nimi vyrovnat. Právě neuniverzitní výzkum, stejně jako v jiných nejvyspělejších zemích světa, má předpoklady pro to, aby bylo možné na takovéto výzvy reagovat a nabízet odpovídající nástroje k jejich řešení. Z tohoto pohledu představuje flexibilita systému neuniverzitního výzkumu jednu z podstatných konkurenčních výhod České republiky.

Právě v této souvislosti je třeba připomenout mimořádně významnou skutečnost. Akademie věd má nyní díky komplexnímu hodnocení výzkumné činnosti svých pracovišť - podotýkám, že v uplynulém roce jsme zhodnotili takřka 400 našich výzkumných týmů - a díky detailní informaci o jejich výzkumném profilu, jedinečnou možnost navrhnout v reakci na tyto výzvy koncepční změnu v organizaci svého výzkumu. Na tomto základě je možné stanovit nové základní směry výzkumné činnosti a postupně přizpůsobit strukturu Akademie věd a jejích pracovišť těmto směrům.

Vedení Akademické a Vědecké rady se shodlo, že na tomto základě a s ohledem na výše zmíněné výzvy by měly být stanoveny tři základní směry výzkumné činnosti Akademie věd, a to tak, aby byly postíženy jak naše aktivity dotýkající se **hranic současného poznání**, tak i **proměny společnosti a globální výzvy** s nimi spojené, a v neposlední řadě, aby byly v oblasti vědy a výzkumu vytvářeny předpoklady pro rozvoj a implementaci **špičkových technologií**.

Těmto základním výzkumným směrům, jejich rámci a jejich rozsahu by měly odpovídat dílčí výzkumné okruhy, které již představují konkrétní reakci na výzvy, s nimiž je konfrontován jak vývoj současné vědy, tak i proměny společnosti.

Předběžná shoda panuje na následující struktuře okruhů výzkumné činnosti:

Základní směry a dílčí okruhy výzkumné činnosti sledují princip selektivity a princip kontinuity. Budou podporována témata, která odpovídají aktuálním trendům světové vědy a vývoji poznání a která zároveň reagují na potřeby rozvoje české společnosti. Jejich výběr a potvrzení rovněž předpokládá, že navazují na dostatečné personální a materiálně technické vybavení pracovišť, především pak na prokázané kvalitní výsledky předchozí práce.

V souladu s takovýmto záměrem, který je zde zatím pouze nastíněn, budou postupně formulovány konkrétní výzkumné programy, k jejichž naplňování se již pracoviště začala zavazovat, a to na základě „Programu výzkumné činnosti na léta 2012-2017“, vypracovaného vedením každého pracoviště. Z tohoto místa si Vás již dovoluji pouze ujistit, že Akademická rada a Vědecká rada jsou otevřeny další diskusi nad návrhem Strategie. Zdůrazňuji, že jde o počátek dlouhodobého procesu, který by měl vést k určitým strukturálním změnám v Akademii věd, a konečné rozhodnutí bude tudíž příslušet Akademickému sněmu.

Jaké by byly praktické důsledky realizace této Strategie?

Z hlediska organizace vědecké práce v Akademii věd by to znamenalo, že jednotliví místopředsedové by odpovídali za naplňování základních výzkumných směrů,

členové Akademické rady by byli odpovědní za formulaci a koordinaci jednotlivých okruhů výzkumné činnosti a ředitelé pracovišť by nesli odpovědnost za přípravu a plnění konkrétních výzkumných programů.

Z hlediska hodnocení vědecké práce by to znamenalo, že by se hodnotily výsledky vědy a výzkumu dosahované v rámci stanovených směrů výzkumné činnosti, nikoliv tedy jednotlivá pracoviště, což by umožňovalo objektivní hodnocení tematicky blízkých výzkumných týmů z různých pracovišť. Základní výzkumné okruhy a konkrétní programy výzkumné činnosti by byly formulovány na 5-6 let a poté by byly zhodnoceny mezinárodními panely. Tyto panely by rovněž hodnotily návrhy základních výzkumných okruhů a konkrétních programů na další období.

Z hlediska financování výzkumné činnosti by to znamenalo postupný přechod na programové financování. V této souvislosti by vedení Akademie věd usilovalo o implementaci takových principů ve stávajícím systému institucionálního financování, které by byly motivační a zároveň by zajistily dostatečnou stabilitu a kontinuitu financování pracoviště po určité období. Zde bude samozřejmě mnohé záviset na možnostech státního rozpočtu a vědní politice příslušné vlády.

Neméně důležitým pozitivním aspektem realizace této Strategie by bylo zkvalitnění podmínek pro posílení partnerství s vysokými školami v oblasti vědy a výzkumu. Opětovně zdůrazňuji, že jsme připraveni k diskusi se zástupci vysokých škol o nových možných formách spolupráce, které realizace této Strategie nabízí.

Dámy a pánové, mám za to, že tato koncepční proměna Akademie věd by umožnila efektivněji reagovat na podněty přicházející jak ze světa vědy, tak i z prostředí, v němž věda působí, umožnila by lépe koordinovat a organizovat vědeckou práci v rámci Akademie věd a jejích pracovišť, využívat synergických efektů z mezioborové a meziinstitucionální spolupráce a v neposlední řadě by vedla k efektivnějšímu využití stagnujícího objemu veřejných prostředků na vědu a výzkum. Domnívám se však, že zásadním pozitivním aspektem diskutované Strategie je vize, ke které směřuje: jde o to, aby Akademie věd a její pracoviště vytvářela spolehlivé institucionální zázemí pro další generace badatelů v této zemi. Ale jde také o to, aby oblast vědy a výzkumu převzala svůj díl odpovědnosti za kvalitu života budoucích generací občanů České republiky.

Děkuji Vám za pozornost.